Rekenkamer Rivierenland

Ruim baan voor alle kiezers

Onderzoek naar de toegankelijkheid van de stemlokalen in

West Maas en Waal op 18 maart 2026

Juni 2026

Onderzoek naar de toegankelijkheid van stembureaus in West Maas en Waal

1 Aanleiding

Op 18 maart 2026 vonden er verkiezingen voor de gemeenteraad plaats. Op 4 april 2025 organiseerde de Vereniging van Rekenkamers (VvR) een webinar over een onderzoek naar de toegankelijkheid van stembureaus voor kiezers met een lichamelijke beperking.
De Rekenkamer Rivierenland (verder de rekenkamer) heeft naar aanleiding van dat webinar besloten om een dergelijk onderzoek in één van de gemeenten in Rivierenland te houden. Vergelijkbare onderzoeken van de Rekenkamer Utrecht uit 2019 en de Rekenkamercommissie van IJsselstein uit 2023 waren hierbij de voorbeelden die bij de voorbereiding gebruikt zijn. Op 29 oktober 2025 deed de Rekenkamer Rivierenland een vergelijkbaar onderzoek in Culemborg tijdens de verkiezingen voor de Tweede Kamer.

In de Kieswet is geregeld dat alle stemlokalen toegankelijk moeten zijn voor mensen met een lichamelijke beperking. De situerng in de gemeente en de inrichting van een stemlokaal moeten dusdanig zijn dat kiezers die lichamelijk beperkt zijn desondanks zelfstandig kunnen stemmen. Als een stemlocatie niet aan die voorwaarden voldoet en ook niet geschikt gemaakt kan worden, dan moet het college van b en w de gemeenteraad hierover met een duidelijke uitleg informeren.[1]
In de vergadering van de Rekenkamer Rivierenland van 20 januari 2026 is definitief besloten om een dergelijk onderzoek op 18 maart 2026 te organiseren in de gemeente West Maas en Waal. De opzet van het onderzoek in West Maas en Waal is identiek aan dat in Culemborg op 29 oktober 2025. De gemeentesecretaris van West Maas en Waal is hiervan op 22 januari 2026 per mail op de hoogte gesteld. Zowel de gemeentesecretaris als de ambtenaren die belast zijn met het organiseren van de verkiezingen hebben constructief aan dit onderzoek meegewerkt. Ook op de bezochte stembureaus was de medewerking hartelijk.

2 Vraagstelling

De centrale onderzoeksvraag in dit onderzoek luidt als volgt:

Voldoet de gemeente West Maas en Waal aan de eisen in de Kieswet, zodat de inwoners met een lichamelijke beperking zelfstandig hun stem uit kunnen brengen?

Deze centrale vraag wordt beantwoord aan de hand van de drie volgende deelvragen:

1. Waren de stemlokalen in West Maas en Waal zo ingericht dat deze voldeden aan de eisen van de Kieswet?
2. Verstrekte de gemeente West Maas en Waal voldoende en juiste informatie over de toegankelijkheid van stemlokalen voor inwoners met een lichamelijke beperking?
3. Heeft het college de gemeenteraad voldoende en juist geïnformeerd over de toegankelijkheid van stemlokalen voor inwoners met een lichamelijke beperking?

Onderzoeksdoel en afbakening van het onderzoek

De rekenkamer wil de gemeenteraad via dit onderzoek informeren over de toegankelijkheid van de stemlokalen in West Maas en Waal voor kiezers met een lichamelijke beperking. Met de

[1] Kieswet, artikelen J 4 lid 2 en J 4 lid 3

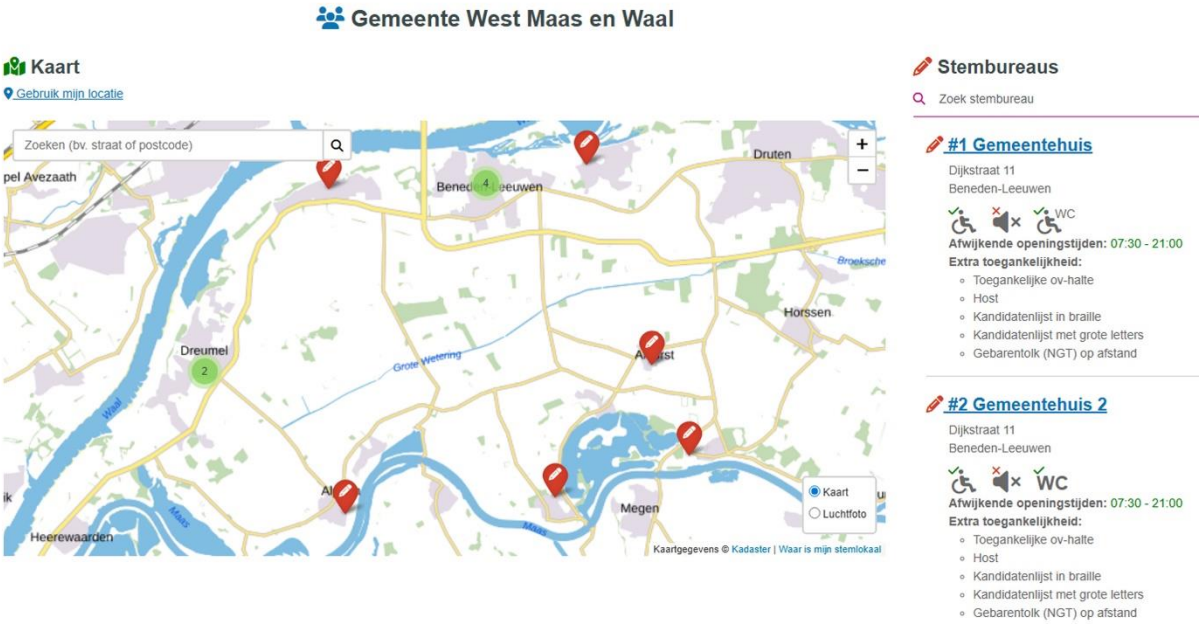
geconstateerde feiten en inzichten wil de rekenkamer de gemeente adviseren op welke manier de organisatie van de verkiezingen zo nodig en waar mogelijk te verbeteren valt.
Ook wil de rekenkamer de gemeenteraad wijzen op de rol die de raad heeft bij het organiseren van verkiezingen.

Aangezien de Kieswet alleen eisen stelt aan toegankelijkheid voor mensen met een lichamelijke beperking, heeft het onderzoek zich beperkt tot dit onderwerp. Onder een lichamelijke beperking wordt in dit onderzoek verstaan een beperking van het bewegingsapparaat en/of een visuele beperking.

Het onderzoek is verricht door alle 12 stemlokalen in West Maas en Waal persoonlijk te bezoeken en aan de hand van een checklist, die ontwikkeld is door de Rekenkamer Utrecht, te controleren hoe de toegankelijkheid is ervaren op de dag van de verkiezingen. De checklist is als bijlage bij dit rapport gevoegd.

3 Aanpak

Twee leden van de rekenkamer hebben op 18 maart 2026 tussen 10 en 16 uur alle 12 stemlokalen in de verschillende kernen van West Maas en Waal bezocht. Voor deze tijd was gekozen om de piekuren in de stemlokalen te vermijden. De site https://waarismijnstemlokaal.nl/s/West Maas en Waal werd gebruikt om de route door West Maas en Waal te bepalen. In het gemeentehuis waren twee stemlokalen ingericht, zodat er in totaal 11 locaties zijn bezocht.

De rekenkamer heeft zoals eerder gemeld de checklist van de Rekenkamer Utrecht gebruikt. Deze checklist is in 2019 ontwikkeld en in 2023 aangepast. De checklist is gebaseerd op criteria die in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) zijn ontwikkeld door PBTconsult BV.[2]

In de praktijk komt het vaak voor dat stemlocaties niet aan alle toegankelijkheidscriteria voldoen. Een gemeente heeft dan de volgende keuzes:

[2] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2020/09/30/criteria-integrale-toegankelijkheid-stembureaus

- met tijdelijke maatregelen (alleen op de verkiezingsdag) een locatie toegankelijk maken;
- door definitieve maatregelen een locatie toegankelijk maken;
- door een combinatie van tijdelijke en definitieve maatregelen een locatie toegankelijk maken;
- een andere locatie zoeken;
- geen of beperkte maatregelen treffen (in dat geval treedt het “pas toe of leg uit principe” in werking).[3]

De toegankelijkheidscriteria vallen in drie blokken te onderscheiden:

- Bereikbaarheid: kiezers kunnen zelfstandig via de openbare weg bij het stemlokaal komen. Voorwaarde daarbij is een duidelijke bewegwijzering, de aanwezigheid van een gehandicaptenparkeerplaats en een obstakelvrije route van de openbare weg naar het gebouw waar het stemlokaal gevestigd is.
- Betreedbaarheid: kiezers kunnen zelfstandig het stemlokaal betreden. Belangrijk daarbij is de toegang via de buitendeur voor mensen in een rolstoel, een scootmobiel of een rollator. Verder de afwezigheid van hoge drempels en de aanwezigheid van geschikte hellingbanen en geleidelijnen.
- Bruikbaarheid: kiezers kunnen zelfstandig het stemlokaal gebruiken. Er moet voldoende ruimte zijn om te draaien voor rolstoelen en dergelijke, er moet een stemtafel op zithoogte aanwezig zijn en voorzieningen voor slechtzienden, zoals een leesloep en een kandidatenlijst met een groter lettertype.

Voorafgaand aan het bezoek aan de stemlokalen is de website van de gemeente geraadpleegd. Via een link werd de website *‘waar is mijn stemlokaal’* gevonden en geraadpleegd. Op die site werd bij alle stemlokalen vermeld dat deze rolstoeltoegankelijk waren en dat er een invalidentoilet bij het stemlokaal aanwezig was. Bij het symbool van de luidspreker stond bij alle stemlokalen een rood kruis. Dit symbool geeft aan of een ruimte akoestisch geschikt is voor slechthorenden. Volgens de Kieswet moet ook op de stempas of in een bijlage die met de stempas meegestuurd wordt, vermeld worden op welke locatie gestemd kan worden en of dit stemlokaal toegankelijk is voor mensen met een lichamelijke beperking of niet.

Aan de gemeenteraad moet worden meegedeeld als een stemlokaal niet toegankelijk is voor mensen met een lichamelijke beperking. Hierbij moet duidelijk gemaakt worden waarom dit niet kan en waarom het toch als stemlokaal is aangewezen.

Na afloop van het onderzoek is er contact gezocht met de Adviesraad Sociaal Domein West Maas en Waal. Uit het gesprek met de heer Jaco van Dasler, secretaris van die adviesraad bleek dat dit onderwerp nog niet aan de orde was gekomen in de vergaderingen van de adviesraad. Klachten over de toegankelijkheid van stemlokalen hadden zij nog nooit ontvangen. Wel waren zij geïnteresseerd in de bevindingen van de rekenkamer.

4 Bevindingen

De bevindingen worden per thema weergegeven. De voorzitters van de stemlokalen waren door de ambtelijke organisatie vooraf goed geïnformeerd over het voorgenomen onderzoek. De ontvangst was overal hartelijk en er werd bereidwillig meegedacht over de verschillende vragen die gesteld werden.

[3] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2020/09/30/criteria-integrale-toegankelijkheid-stembureaus, blz. 6

4a Bereikbaarheid

Het uitgangspunt hierbij is dat mensen met een lichamelijke beperking zelfstandig bij de ingang van het stembureau kunnen komen. In het onderzoek zijn de volgende aandachtspunten bekeken:

1. De leesbaarheid en de herkenbaarheid van de aanduidingen van het stemlokaal in de openbare ruimte.
2. De aanwezigheid van parkeergelegenheid en dan in het bijzonder de parkeergelegenheid voor mensen met een Gehandicaptenparkeerkaart.
3. De aanwezigheid van eventuele obstakels op de route naar of in de directe omgeving van het stemlokaal.

Ad 1 Bij alle stemlokalen was een banier aanwezig waarop met duidelijke letters het woord 'STEMBUREAU' stond aangegeven. Een aantal stemlokalen was desondanks moeilijk vindbaar voor mensen die niet precies de weg weten in West Maas en Waal. Dit gold voor:

- Stemlokaal 5 Kulturhus D'n Dulper
- Stemlokaal 6 Dorpshuis De Schuur

De banieren werden op de dag van de verkiezingen in de ochtend door de leden van het stembureau buiten neergezet. Bij de twee hierboven vermelde stemlocaties was dat zo dicht bij de deur dat deze vanaf de openbare weg niet goed zichtbaar waren. Kiezers die lokaal goed bekend zijn, ervaren dit wellicht niet als bezwaarlijk. Niettemin is een eerdere aanduiding voor het stemlokaal aanbevelenswaardig.
In stemlokaal 8 MFA D'n Hoender was in de gang van het gebouw met een kartonnen bordje aangegeven waar zich het stemlokaal bevond. Zeker creatief, maar de rekenkamer ziet graag dat de aanduiding een professionelere uitstraling heeft.

Ad 2 Bij de volgende stemlokalen was geen invalideparkeerplaats aanwezig binnen 100 meter van het stemlokaal:
Stemlokaal 3 Herberg De Linden
Stemlokaal 4 MFA De Rosmolen
Stemlokaal 10 MFA Het Hanzehuys
Stemlokaal 12 Dorpshuis De Hucht
Bij de meeste van de stemlokalen 3, 4 en 10 was voldoende vrije parkeerruimte tijdens het bezoek van de onderzoekers. Bij het bezoek aan stemlokaal 12 Dorpshuis De Hucht in de middag was er een bingo in een van de andere zalen. Waarschijnlijk mede daardoor waren alle parkeerplekken bezet. De rekenkamer geeft de aanbeveling om tijdens volgende verkiezingen tijdelijke invalidenparkeerplaatsen in te richten.

Speciaal voor op de verkiezingsdag aangebrachte parkeergelegenheid bij de stemlocatie.

Speciaal voor op de verkiezingsdag aangebrachte parkeergelegenheid bij de stemlocatie

Ad 3. Er waren bij geen van de stemlokalen obstakels op de route naar of in de directe omgeving van het stemlokaal.

4b Betreedbaarheid

Op twee stemlokalen na waren alle stemlocaties goed te betreden. In stemlokaal 8, MFA D'n Hoender was de drempel naar de bibliotheekruimte te hoog, namelijk 6 centimeter, waar 4 centimeter de maximaal toegestane hoogte is. De voorzitter van het stembureau had op eigen initiatief zelf twee rijplaten van huis meegenomen om zo kiezers met rollend vervoer de drempel te laten passeren. Hoewel de rekenkamer een dergelijk initiatief sympathiek vindt, volgt toch het advies om dit bij een volgende verkiezingsdag vanuit de gemeente te organiseren. Een vergelijkbare situatie deed zich voor bij stemlokaal 11, VTC Wamel. Hier was de drempel bij de buitendeur te hoog, namelijk 4 centimeter. Ook hier had een van de stembureauleden zelf een praktische oplossing geregeld.

4c Bruikbaarheid

Het hoofdcriterium hierbij is dat kiezers zelfstandig kunnen stemmen. Hierbij is gekeken naar de volgende zaken:

1. De opstelruimte en manoeuvreerruimte bij de stemtafel, de stemhokjes en de stembus.
2. De inrichting van het stemhokje met de lage stemtafel.
3. De aanwezigheid van stoelen, ook een aantal met armleuningen.
4. De aanwezigheid van een leesloep.
5. De aanwezigheid van een invalidentoilet.

Ad 1 De opstelruimte en manoeuvreerruimte bij de stemtafel, de stemhokjes en de stembus was in alle stemlokalen in orde.

Ad 2 De inrichting van het stemhokje met de lage stemtafel was in alle stemlokalen in orde.

Ad 3 In meerdere stemlokalen ontbraken stoelen. In één van de stemlokalen werden stoelen neergezet nadat het team van de rekenkamer daar een opmerking over had gemaakt.
In stemlokaal 9 Zaal 't Centrum waren alleen barkrukken en in stemlokaal 10 MFA Het Hanzehuys waren alleen hoge stoelen. In veel gevallen dat wel stoelenaanwezig waren, ontbraken stoelen met armleuningen.

Ad 4 In alle stemlokalen lag duidelijk zichtbaar een leesloep.

Ad 5 Alle stemlokalen hadden in de onmiddellijke nabijheid een invalidentoilet. Een toilet is niet wettelijk vereist bij een stemlocatie. Op de website 'waarismijnstembureau.nl' staat een symbool van een invalidentoilet bij de stemlokalen vermeld. In West Maas en Waal was bij alle stemlokalen een groen vinkje geplaatst bij dat symbool, alleen bij stemlokaal 2 Gemeentehuis niet. Bij stemlokaal 1 (ook in het gemeentehuis) was aangegeven dat er een invalidentoilet was.

5 Informatievoorziening aan de kiezers

Bij de informatievoorziening aan de kiezers zijn de hoofdcriteria:

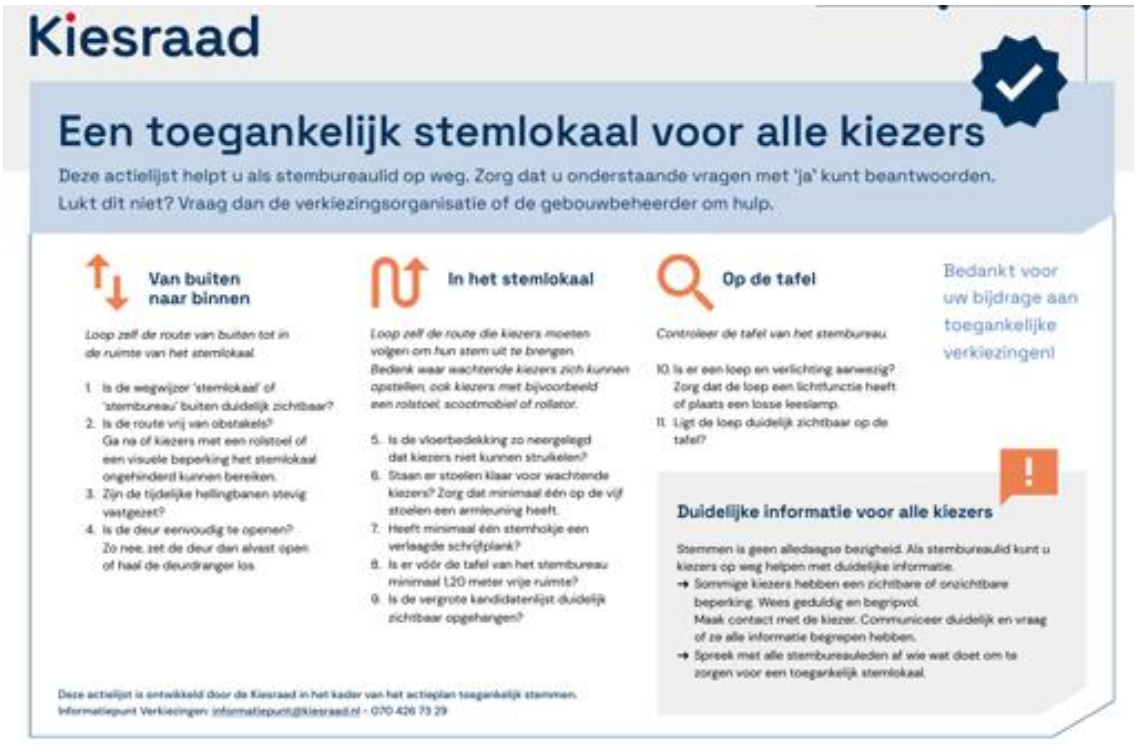
1. Op de website van de gemeente moet vermeld zijn welke stemlokalen voldoen aan de hiervoor beschreven toegankelijkheidscriteria.

2. Op de stempas of in een bijlage bij de stempas moet vermeld zijn op welke locaties gestemd kan worden en/of dit stemlokaal toegankelijk is voor mensen met een fysieke beperking.

Ad 1. Op de website van de gemeente staat dat alle stemlokalen toegankelijk zijn voor rolstoelen en rollators. Voorzieningen voor slechtzienden en blinden, in de vorm van een stemmal of stembox zijn in West Maas en Waal niet aanwezig.
Ad 2. Op de achterzijde van de kandidatenlijst, die huis-aan-huis verspreid wordt, is een overzicht van de stemlokalen opgenomen. Daar staat ook bij of een stemlokaal toegankelijk is voor mensen met een lichamelijke beperking.

6 Organisatie en evaluatie van de verkiezingen

Het college van b en w is eindverantwoordelijk voor de organisatie van de verkiezingen. Binnen de gemeente West Maas en Waal is er een projectteam Verkiezingen, dit team werkt samen met collega's van communicatie, griffie, burgerzaken en buitendienst. Het projectteam bepaalt de plaats van de stemlokalen, mede op basis van de locaties bij eerdere verkiezingen. Bij de keuze van de locaties probeert de gemeente een goede spreiding over de gemeente te bereiken. Ook zorgen zij ervoor dat alle materialen tijdig beschikbaar zijn, werven de stembureaumedewerkers en de tellers en zorgen dat deze de juiste instructies ontvangen. Een paar dagen voor de verkiezingen zorgen medewerkers van de buitendienst ervoor dat op alle locaties de juiste spullen worden geleverd.
De inrichting van het stembureau is bepaald door het projectteam. Er is een plattegrond beschikbaar met de gewenste indeling van het lokaal. De voorzitter is verantwoordelijk voor het inrichten van het lokaal en beoordeelt of dit in de praktijk werkbaar is. Indien de doorlooproute of het stemgeheim niet gewaarborgd kan worden, mag het lokaal na overleg met het projectteam Verkiezingen worden aangepast. De voorzitter verzorgt de plaatsing van aanduidingen, zoals de vlag en de bewegwijzering buiten op de dag van de verkiezingen.
De actielijst 'Een toegankelijk stemlokaal voor alle kiezers' van de Kiesraad wordt met alle voorzitters voor de verkiezingen doorgenomen.

Kiesraad

Een toegankelijk stemlokaal voor alle kiezers

Deze actielijst helpt u als stembureaulid op weg. Zorg dat u onderstaande vragen met 'ja' kunt beantwoorden. Lukt dit niet? Vraag dan de verkiezingsorganisatie of de gebouwbeheerder om hulp.

Van buiten naar binnen

Loop zelf de route van buiten tot in de ruimte van het stemlokaal.

1. Is de wegwijzer 'stemlokaal' of 'stembureau' buiten duidelijk zichtbaar?
2. Is de route vrij van obstakels? Ga na of kiezers met een rolstoel of een visuele beperking het stemlokaal ongehinderd kunnen bereiken.
3. Zijn de tijdelijke hellingbanen stevig vastgezet?
4. Is de deur eenvoudig te openen? Zo nee, zet de deur dan alvast open of haal de deurdranger los.

In het stemlokaal

Loop zelf de route die kiezers moeten volgen om hun stem uit te brengen. Bedenk waar wachtende kiezers zich kunnen opstellen, ook kiezers met bijvoorbeeld een rolstoel, scootmobiel of rollator.

5. Is de vloerbedekking zo neergelegd dat kiezers niet kunnen struikelen?
6. Staan er stoelen klaar voor wachtende kiezers? Zorg dat minimaal één op de vijf stoelen een armleuning heeft.
7. Heeft minimaal één stemhokje een verlaagde schrijfplank?
8. Is er vóór de tafel van het stembureau minimaal 1,20 meter vrije ruimte?
9. Is de vergrote kandidatenlijst duidelijk zichtbaar opgehangen?

Op de tafel

Controleer de tafel van het stembureau.

10. Is er een loep en verlichting aanwezig? Zorg dat de loep een lichtfunctie heeft of plaats een losse leeslamp.
11. Ligt de loep duidelijk zichtbaar op de tafel?

Bedankt voor uw bijdrage aan toegankelijke verkiezingen!

Duidelijke informatie voor alle kiezers

Stemmen is geen alledaagse bezigheid. Als stembureaulid kunt u kiezers op weg helpen met duidelijke informatie.
→ Sommige kiezers hebben een zichtbare of onzichtbare beperking. Wees geduldig en begripvol. Maak contact met de kiezer. Communiceer duidelijk en vraag of ze alle informatie begrepen hebben.
→ Spreek met alle stembureauleden af wie wat doet om te zorgen voor een toegankelijk stemlokaal.

Deze actielijst is ontwikkeld door de Kiesraad in het kader van het actieplan toegankelijk stemmen.
Informatiepunt Verkiezingen: informatiepunt@kiesraad.nl - 070 426 73 29

7 Informatievoorziening aan de gemeenteraad

Omdat de ambtelijke organisatie van mening was dat alle stemlokalen aan de wettelijk vereisten voldeden, was er geen reden om het college erop te wijzen dat de gemeenteraad geïnformeerd moest worden conform de Kieswet artikelen J 4 lid 2 en J 4 lid 3. De rekenkamer onderschrijft deze mening.

8 Aandachtspunten voor de volgende verkiezingen

1. Zorg voor duidelijke aanduidingen op de openbare weg naar de stemlokalen.
2. Zorg voor voldoende parkeerplaatsen voor mensen met een Gehandicaptenparkeerkaart.
3. Zorg voor een voorziening bij de stemlokalen 8 en 11, zodat de hoge drempels geen probleem zijn voor kiezers in een rolstoel of scootmobiel.
4. Zorg voor voldoende stoelen in de stemlokalen, waarvan 1 op de 5 met leuningen.
5. Vul de gegevens op de website ‘Waar is mijn stemlokaal’ zo volledig mogelijk in en vermeld de gegevens over bereikbaarheid op de eigen gemeentepagina in het weekblad De Maas en Waler.
6. Bepaal de plaats voor banners met de tekst STEMLOKAAL op het gemeentehuis en deel deze beoogde plaats met de voorzitters van het stembureau.
7. Bespreek deze aanbevelingen met de Adviesraad Sociaal Domein West Maas en Waal.

Dijkstraat 11
Postbus 1
6658 ZG Beneden-Leeuwen
www.westmaasenwaal.nl
info@westmaasenwaal.nl
Telefoon 14 0487

IBAN NL44 BNGH 0285 009133

Gemeente West Maas en Waal

Aan de Rekenkamer Rivierenland
T.a.v. S.H. Dijk, voorzitter

E-mail: secretariaat@rekenkamer-rivierenland.nl

Datum	Ons kenmerk:	Uw brief:
8 september 2026	Z.137211/D.368018	28 juli 2026

Onderwerp:
Bestuurlijke reactie op rapport Toegankelijkheid Stemlokalen West Maas en Waal

ZO54FEF1154

Beste meneer Dijk,

Het college dankt de Rekenkamer voor het uitgevoerde onderzoek naar de toegankelijkheid van de stembureaus tijdens de verkiezingen. De bevindingen en aanbevelingen uit het rapport leveren waardevolle inzichten op voor de verdere verbetering van de toegankelijkheid van het verkiezingsproces.

Het college onderschrijft het belang van toegankelijke verkiezingen, zodat iedere kiesgerechtigde in staat wordt gesteld zijn of haar stem zo zelfstandig mogelijk uit te brengen. De in het rapport opgenomen adviespunten worden daarom betrokken bij de voorbereiding en organisatie van toekomstige verkiezingen.

Het college waardeert de zorgvuldige wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd. De resultaten bevestigen dat er reeds veel aandacht wordt besteed aan de toegankelijkheid van stembureaus, terwijl de aanbevelingen tegelijkertijd aanknopingspunten bieden om deze verder te versterken.

Het college ziet het rapport als een waardevolle bijdrage aan de gezamenlijke ambitie om verkiezingen voor alle inwoners zo toegankelijk mogelijk te organiseren.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders,

D. (Didier) Oosterom
gemeentesecretaris

V.M. (Vincent) van Neerbos
burgemeester